

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA SPAȚIULUI DE LOCUIT ÎN AȘEZĂRILE GETO-DACICE

Teodor S. (Iași, România)

Una dintre problemele importante pe care le ridică cercetarea exhaustivă a așezărilor geto-dacice, alături de cunoașterea în detaliu a culturii materiale este și aceea a organizării interne a acestor așezări, a modului în care a fost conceput, cadrul în care s-a desfășurat viața de toate zilele.

Construcția spațiului destinat locuirii este un important indiciu pentru progresele generale ale societății, locuințele fiind expresia nu numai a posibilităților de ordin tehnic și material, dintr-o anumită epocă ci și a modului și a pretențiilor de trai ale membrilor unei comunități omenești. Dar în general s-a remarcat, că deși inventarul arheologic al celor mai multe din așezările geto-dacilor din cea de a doua epocă a fierului este foarte bogat și variat ilustrând și multiple legături externe, în special de natură economică, cu lumea sudică grecească și romană (Vulpe R., Vulpe E. 1933, 153-351; Vulpe R. 1957, 143-164; Vulpe R., Teodor 2003; Ursache 1995; Căpitanu 1987, 31-51) nu s-au constatat în toate așezările cercetate la est de Carpați vreo înrăurire în ceea ce privește construcția locuințelor sau a edificiilor publice, prin folosirea de cărămizi arse, piatră fasonată sau alte materiale mai rezistente. În schimb, chiar de la sfârșitul secolului al VI-lea î. Ch., cum o demonstrează cercetările din așezările fortificate s-a acordat o atenție specială construirii sistemului defensiv, cum s-a remarcat la cetățile de la Stâncești (Florescu, Rață 1969, 9-18), Cotnari (Florescu 1971, 9-18), Arsura (Teodor 1973, 53-60), Bunești (Bazarciuc 1980, 164-177; 1983, 249; 1998, 29-41), Brăhășești (Brudiu, Păltănea 1972, 225-238) și altele (Teodor 1999, 15-33), cele mai multe prevăzute cu valuri de apărare cu embletoane de zid din piatră sau cărămizi arse, palisade din lemn, două rânduri de zid din cărămizi, sau contraforți din piatră.

În interiorul acestor cetăți, locuințele, care în general se grupau la adăpostul fortificațiilor, s-au construit simplu, pe jumătate adâncite în pământ, din care s-au păstrat foarte puține elemente revelatoare pentru cunoașterea modului de construcție. În majoritatea așezărilor din a doua jumătate a mileniului I î. Ch. cât și în acelea de tip *dava* remarcate la cumpăna dintre milenii, amplasate pe terasele înalte ale Siretului (Ursache 1995, 99-112), Troțușului și a Bistriței, geto-dacii au folosit până la sfârșit, modul tradițional de construcție a locuințelor ne fiind ispițiși a folosi zidul de piatră, cărămizi arse sau alte elemente, nici chiar pentru construirea lăcașurilor sacre.

Printre așezările din această categorie cercetată în zona est-carpatică, obiectiv ce face parte din grupul davelor de pe stânga Siretului este aceea de la Piroboridava-Poiana, jud. Galați, care în ultimele secole ale mileniului I î. Ch. a cunoscut o dezvoltare excepțională (Vulpe R. 1957, 143-164; Vulpe R., Teodor 2003). Prin dezveliri pe suprafețe mari s-a încercat o reconstituire și o delimitare, cu mai multă claritate, a complexelor de locuire, cu vetrele și gropile de provizii, delimitarea și caracteristicile fiecărei faze de locuire, a refacerilor în urma unor

distrugerii violente, pe parcursul unui lung interval de timp, dintre secolul al V-lea î. Ch. și până aproximativ la începutul secolului III d. Ch. (Vulpe R. 1951, 180-197; Teodor 1992, 115-124). Resturile de locuințe, constând, în cele mai multe cazuri din podini din lut arse, pereți prăbușiți și fragmente de vetre, se suprapun, păstrându-se *in situ* câte patru-cinci straturi asemănătoare suprapuse pe același loc. Se poate bine observa că începând cu prima fază de locuire geto-dacică și până la ultima, când în cadrul bogatului inventar arheologic se află numeroase elemente străine, în special romane, se remarcă aceeași predilecție pentru construirea locuințelor la suprafața solului, sau ușor adâncite, fără o fundație mai stabilă, numai din lut cu foarte puține elemente mai dure. Locuirea fiind de lungă durată, refacerile succesive pe același spațiu, destul de limitat, se realizau prin nivelarea distrugerilor și acoperirea lor cu un strat de lut sau de prundiș. Uneori s-a folosit un strat de prundiș și pentru nivelarea interiorului, precum și pentru pavarea unor fâșii mai lungi de teren dintre locuințe sau pentru amenajarea unor suprafețe destinate unor piețe centrale.

Același procedeu s-a remarcat și la alte așezări printre care dava de la Brad (Ursache 1995, 51-53), unde s-a descoperit o piață centrală chiar în apropierea unor edificii cu caracter sacru sau de folos obștească. Geto-dacii de la Poiana ca și cei de la Brad sau Răcătau, așezări de același tip, au folosit pe tot parcursul celor șase secole de viațuire pe același loc, cu mici excepții, locuințe de suprafață cu o structură obișnuită, specifică acestei arhitecturi simple. Resturile lor sunt acele podini din lut bine bătut și ars, vetrele și o anumită cantitate de chirpici arși rezultat din arderea pereților, împreună cu multă cenușă și cărbuni. Aceste resturi indică un mod de construcție primitiv constând dintr-un schelet din bârne și împletituri de nuiele, peste care s-a aplicat o lipitură din lut amestecat cu paie, iar acoperișul, probabil în două ape, nu putea fi decât din crengi și foioase care prin ardere s-a transformat în mari cantități de cenușă. Pădurile din jur au oferit material de construcție suficient iar lutul și pietrișul era procurat, ca și în zilele noastre din albia Siretului și din crăpăturile terasei acestuia, adânci până la stratul de lões. Pe parcursul istoriei sale așezarea de la Poiana a suferit numeroase incendii și distrugerii în urma unor confruntări războinice, după cum rezultă din starea multor obiecte, cele mai multe trecute prin foc sau zgurificate, sau bucăți de lemn ars cu amprente lemnului folosit. Aceste urme acoperă suprafețe de forme diferite care nu indică întotdeauna și dimensiunile fostei locuințe. Orientându-ne după resturile de podini, care au fost mai puternic arse și deci mai rezistente și care inițial fuseseră bine netezite și lutuite de mai multe ori, se poate aprecia că cele mai multe locuințe au avut formă rectangulară cu dimensiuni relativ mari. Din această categorie face parte o locuință aparținând nivelului IV, cu o suprafață de 10×6 m și cu două vetre plasate în capetele opuse (Vulpe R., 1951, 194-196, fig. 5-6). Ținând cont și de alte vestigii din acest spațiu se poate presupune că această locuință a avut două încăperi despărțite printr-un perete de chirpici, uși și ferestre pentru care s-au folosit cuie și piroane, scoabe, încuietori și alte piese din fier și, de asemenea diferite alte piese de mobilier. Într-un alt loc din zona centrală a așezării, la o adâncime care corespunde tot cu nivelul al IV-lea s-au delimitat două șiruri de

gropi de pari de 10-25 cm grosime, care au susținut un perete al unei locuințe mai mari, de formă patrulaterală, care ar fi putut avea și o destinație mai specială, probabil de interes obștesc. Pe baza resturilor păstrate se poate constata că așezările succesive de la Poiana, în toate fazele de locuire, mai mult sau mai puțin intensă, se caracterizează printr-o aglomerare de locuințe de dimensiuni diferite, în majoritate modeste, foarte apropiate una de alta, lăsând între ele spații relativ mici. O rânduire a caselor pe șiruri oarecum paralele, orientate NV-SE, s-a observat în unele suprafețe din zona centrală. În ceea ce privește materialul folosit la construirea acestor locuințe s-a remarcat în cadrul dărâmăturilor și a unor bucăți de chirpici cu margini ușor fasonate, asemănătoare unor vălătuci sau cărămizi nearse, dar nu au putut fi observate și urmele unor ateliere pentru confecționarea lor. Nu este exclus ca pentru construirea unor locuințe mai speciale să se fi folosit astfel de cărămizi crude, pentru realizarea unor pereți interiori, elemente care s-au mai descoperit și în alte așezări asemănătoare de la sud și vest de Carpați, atât în cadrul civilizației geto-dacice cât și în așezări mai târzii de după părăsirea Daciei de la mijlocul secolului III d. Ch. (Vulpe R., 1966; Antonescu 1977, 544 și urm; Antonescu 1979, 61-66; Glodariu 1983, 9-25, fig. 1-10).

Aceeași arhitectură au folosit și populațiile flotante, negustorii și meseriașii greci și celți și mai târziu romani, care au locuit temporar în aceste așezări cu locuințe simple, care indiferent de sistemul constructiv aveau în general, o singură încăpere. Elementele străine, de import în lumea dacică, privind planul, tehnica, materialele și sistemul de construcție vor apare numai începând cu secolul I d. Ch. prin participarea unor specialiști aduși din orașele pontice. Este important de remarcat, că deși în unele din aceste așezări, atât în cele timpurii cât și în acelea din ultima fază de dezvoltare a civilizației geto-dacice se aflau centrele politice și religioase și toată puterea administrativă fapt dovedit de numeroase descoperiri cum sunt cele de la Brad, Răcățău și Poiana, bogatele depozite de unelte, obiecte de podoabă din aur și argint, tezaure monetare etc. (Bazarciuc 1983, 249-273; Căpitanu 1984, 61-83; Teodor, Țau 1996, 57-105; Teodor, Nicu, Țau 1999, 27-88; Ursache, Mihăilescu-Bîrliba 1992, 97-105; Teodor, Mihăilescu-Bîrliba 1993, 121-130) toate se aflau în locuințe simple, cu o singură încăpere construite așa cum am mai amintit direct pe pământ acoperite cu crengi sau paie. În secolele I î. Ch-I d.Ch așezările de pe valea Siretului au cunoscut un stadiu de dezvoltare social-economică care le includea în rândul polisurilor din cunoscuta listă a lui Ptolemeu, care a avut în vedere atât importanța lor militară cât și cea economică, aceasta din urmă fiind criteriul general valabil pentru încadrarea lor în categoria orașelor (Vulpe R. 1931, 26-34). Forța lor economică se baza atât pe agricultură cât și pe realizarea produselor meșteșugărești, după cum o dovedesc resturile de cuptoare de redus minereu, diferite ateliere de fierărie, de produs obiecte de podoabă, monetărie, olărie și altele (Teodor 1999, 55-92, fig. 11-13). Nu s-au observat însă progrese deosebite în domeniul arhitectural mai ales în construirea edificiilor publice așa cum ne-am fi așteptat, mai ales în perioada de intense relații cu civilizațiile grecești și romane.

BIBLIOGRAFIE:

- Antonescu, D. 1977: *Propuneri de reconstituire a unor locuințe dacice din Munții Orăștiei*, Arhitectura, 5, p. 544 și urm.
- Antonescu, D. 1979: *Locuințe din Muntenia*, Arhitectura, 1, p. 61-66.
- Bazarciuc, V. V. 1980: *Cetatea geto-dacică de la Bunești-Dealul Bobului, jud. Vaslui*, MCA, Tulcea, p. 164-177.
- Bazarciuc, V. V. 1983: *Cetatea geto-dacică de la Bunești, jud. Vaslui*, SCIVA, 34, 3, p. 249 și urm.
- Bazarciuc, V. V. 1998: *Contribuții la cunoașterea civilizației geto-dacice în zona est-carpatică în lumina cercetărilor arheologice*, ArhMold, XXI, p. 29-41.
- Bruđiu, M, Păltănea, P. 1972: *Cetatea getică de la Brăhășești (jud. Galați)*, ArhMold, VII, p. 225-238.
- Căpitanu, V. 1984: *Fibulele de tip Latène descoperite în așezarea de tip "dava" de la Răcătău, com. Horgești, jud. Bacău, Carpica, XII, p. 61-83.*
- Căpitanu, V. 1987: *Fortificații dacice pe valea Siretului*, Carpica, XVIII-XIX, p. 31-51.
- Florescu, A., Rață, S. 1969: *Complexul de cetăți traco-getice de la Stânțești-Botoșani*, Studii și Materiale, I, Suceava.
- Florescu, A. 1971: *Unele considerații asupra cetăților traco-getice din mileniul I î.e.n. din Moldova*, Cercetări Istorice, II, Iași, p. 116-117.
- Glodariu, I. 1983: *Arhitectura dacilor*, Cluj-Napoca, 196p.
- Teodor, S. 1973: *Cetatea traco-getică de la Arsura-Huși*, MCA, X, p. 53-60.
- Teodor, S. 1992: *Stratigrafia stațiunii arheologice de la Poiana, jud. Galați*, Carpica, XXIII/1, p. 115-124.
- Teodor, S. 1999: *Regiunile est-carpatică ale României în secolele V-II î. d. Hr. Considerații generale și repertoriu arheologic*, București, 258 p.
- Teodor, S., Mihăilescu-Bîrliba, V. 1993: *Descoperiri monetare din așezarea geto-dacică de la Poiana-Tecuci*, ArhMold, XVI, p. 121-130.
- Teodor, S., Nicu, M., Țau, S. 1999: *Așezarea geto-dacică de la Poiana. Obiecte de port și podoabă (II). Oglinzi, ace, obiecte din os*, ArhMold, p. 27-88.
- Teodor, S., Țau, S. 1996: *Obiecte de port și podoabă din așezarea geto-dacică de la poiana, jud. Galați, (I). Fibule*, ArhMold, XIX, p. 57-105.
- Ursache, V. Zargidava. *Cetatea dacică de la Brad*, București, 1995.
- Ursache, V., Mihăilescu-Bîrliba, V. 1992: *Descoperirile monetare din așezarea de la Brad*, ArhMold, XV, p. 97-105.
- Vulpe, R. 1931: *Piroboridava. Considerațiuni arheologice și istorice asupra cetății de la Poiana în Moldova de Jos.*, București, p. 26-34.
- Vulpe, R. 1951: *Șantierul arheologic Poiana-Tecuci*, SCIV, II, 1, p. 180-194.
- Vulpe, R. 1957: *La civilisation dace et ses problèmes à la lumière des dernières fouilles de Poiana en Basse Moldavie*, Dacia, N.S., I, p. 143-164.
- Vulpe, R. 1966: *Așezări getice din Muntenia*, București.
- Vulpe, R., Teodor, S. 2003: *Piroboridava. Așezarea geto-dacică de la Poiana*, București, 735 p.
- Vulpe, R., Vulpe, E. 1933: *Fouilles de Poiana*, Dacia, III-IV, (1927-1932), p. 153-351.

Contributions a la connaissance de l'espace d'habitation dans les l'établissements geto-daciques

Résumé

La construction de l'espace pour habitation est un indice des progrès généraux de la société Geto-Dacique, les habitations étant l'expression pas seulement des possibilités d'ordre technique et matériel d'une certaine époque, mais aussi de la manière et des prétentions de l'existence des membres d'une collectivité humaine. Mais, généralement, on a fait remarquer que, bien que l'inventaire archéologique de la majorité des habitats Geto-Daces du deuxième âge du fer soit très riche et variée, illustrant multiple connexions, spécialement de nature économique avec le monde du sud, grecque et romane, on n'a pas constaté dans tout les établissements examinés à l'est des Carpates aucune influence en ce qui concerne la construction des habitations ou des édifices publiques par l'usage des briques calcinées, de la pierre façonnée, ou d'autres matériaux plus résistants. En échange, dès la fin de VIème siècle, av. J.-C. tout comme le démontre les recherches des habitats fortifiés de Stâncești et Cotnari et en spécial dans les siècles IV-III av. J.-C., on a accordé une attention particulière à la construction du système de défense, des fortifications, qui à la plupart des établissements ont été prévus avec emplacements de mur en pierre ou brique calcinée, palissades de poutres et aussi, de briques comme celle trouvées à Arsura et Brăhăsești ou à deux rangs de murs et de contreforts, continuées avec palissades en bois, ainsi comme on a utilisé à la construction de la fortification de sud de la forteresse de Cătălina Cotnari.

A l'intérieur de ces forteresses, les habitations, qui en général étaient groupées à l'abri des fortifications, ont été construites simplement, demi-approfondis dans la terre desquelles peu éléments révélateurs ont été conservés pour la connaissance du mode de construction. Dans tout ces habitats ainsi comme dans ceux du type « dava » du côté gauche de Siret, les Geto-Daces ont gardé jusqu'à la fin, le mode traditionnel de construction, n'étant pas tentés d'utiliser le mur en pierre, des briques calcinées ou d'autre éléments, ni pour la construction des édifices à caractère sacré. Parmi les habitats appartenant à cette catégorie, examinée dans la zone d'est de Carpates, objectif qui fait partie du groupe de « davaes », du côté gauche de Siret, est Poiana (Piroboridava), qui dans les derniers siècles du premier millénaire av. J.-C., s'est développé exceptionnellement. Par les découverts sur vastes surfaces, on a essayé une reconstitution et une délimitation plus précise des complexes d'habitation, des emplacements des âtres et des fosses et de la détermination plus précise des étapes d'habitation, des destructions et des reconstitutions pendant l'intervalle d'entre Vème siècle av. J.-C. et le commencement du IIIème siècle apr. J.-C.

Les vestiges d'habitations, résidant, dans les plusieurs des cases, en planchers calcinés, murs effondrés et âtres se superposent, se conservant *in situ* 4-5 couches superposées sur le même endroit, parfois sur des surfaces vastes. On peut bien observer qu'à partir de la première étape d'habitation Geto-Daces et jusqu'à la dernière, quand dans le cadre de vestiges archéologiques on a trouvé beaucoup

d'éléments romaines, on peut remarquer une certaine prédilection pour construire les habitations à la surface du sol. L'habitation étant de longue durée, les reconstructions successives ont été réalisées sur une surface qui a été aplaniée au préalable par la dispersion des restes des habitations précédentes, et leur recouvrement à une couche d'argile ou de gravier. Une couche de gravier a été utilisée pour faire l'intérieur horizontal ainsi comme pour le « pavage » des certaines bandes plus longues qui se trouvent maintenant dans l'espace d'entre les planchers des habitations et aussi, sur certaines surfaces plus grandes de forme ovale ou quadrilatère, dans une zone relative centrale de l'habitation, espace ressemblant à une « place » centrale. Les Get-Daces de Poiana tout comme ceux de Brad ou Răcățâu, habitats du même type, ont utilisé au long des six siècles d'habitation sur le même lieu, avec une structure commune, spécifique à cette architecture simple. Leurs vestiges sont les planches d'argile bien frappée et calcinée, les âtres et une certaine quantité de briques en torchis calcinées, résultées de la calcination des murs ensemble avec beaucoup de cendre des charbons. Ces traces couvrent les surfaces de formes différentes, qui n'indiquent pas toujours les dimensions de l'ancienne habitation. En s'orientant après les restes de planchers qui ont été très brûlés, et donc plus résistants, et qui initialement, ont été bien aplanis et couverts d'argile plusieurs fois, on peut apprécier que la plupart des habitations aient eu une forme rectangulaire, avec des dimensions relatives petites. A cette catégorie appartient une habitation du niveau IV de Poiana ayant une surface de 10 x 6 m avec 2 âtres emplantés aux extrémités opposées.

Compte tenant des autres vestiges de cet espace, on peut présupposer que l'habitation a eu 2 pièces par un mur de briques en torchis, des portes et des fenêtres, pour lesquelles on a utilisé des clous, des gros clous, des crochets des serrures et autres pièces en fer et aussi autres pièces de mobilier. Dans un autre endroit de la zone centrale de l'habitat, à une profondeur qui correspond aussi au niveau IV, on a délimité 2 rangs de fosses de pilotis, grosse de 10/25 cm qui ont soutenu un mur d'une habitation plus grande, de forme quadrilatère, qui pouvait avoir une destination plus spéciale, probablement d'intérêt commun. Sur la base des vestiges conservés, on peut constater que les habitats successifs de Poiana, dans toutes les phases d'habitation plus ou moins intenses, se caractérisent par une agglomération des habitations de dimensions différentes, la plupart modestes, très proches les uns des autres, avec des espaces petites entre eux. Un arrangement des maisons sur des lignes parallèles, orientées NV-SE a été observé dans certaines sections de la zone centrale. En ce qui concerne le matériel utilisé à la construction de ces habitations, on a remarqué parmi les ruines des morceaux de briques en torchis à bords façonnés, semblant aux rouleaux ou briques mais on n'a pas pu observer les traces de leur usinage. On n'exclut pas la possibilité d'utilisation des briques brutes pour la réalisation des murs intérieurs pour la construction des habitations plus spéciales, éléments qui ont été connus dans autres habitats de cet âge, de Sud et l'Ouest de Carpathes dans le cadre de la civilisation Gète-Dacique, aussi comme dans des habitats tardifs après l'abandon de Dacie, à la fin du IIIème siècle apr. J.-C.

La même architecture a dû accepter les peuples flottants, des commerçants et des artisans grèques et celtes et plus tard les romans, qui habitaient temporairement dans ces établissements à habitation simples, qui, indifférent de la forme et du système constructif, avaient, en général une seule pièce. Eléments étrangers, d'import de monde dacique, concernant le plan, la technique, les matériaux et le système de construction apparaîtront seulement à partir du premier siècle av. J.-C. par la participation des spécialistes apportés des villes pontiques. Il est important de remarquer que bien que dans certains de ces habitats, aussi dans celles anciennes comme dans celles de la dernière étape de développement de la civilisation Geto-Dace, se trouvaient les centres politiques et religieuses et toute le pouvoir administratif, fait prouvé de nombreuses découverts comme celle de Bunești, Brad, Răcătău et Poiana, les dépôts riches en outils, ornements d'or et d'argent, trésors monétaires etc., tous se trouvaient dans les habitations simples, à une seule pièce.

Dans le premier siècle av. J.-C.-premier siècle apr. J.-C., les habitats de la vallée de Siret étaient dans un stage de développement qui les fait se situer dans les rangs des *polisses* de la liste de Ptolemeu, qui a considéré l'importance militaire aussi comme celle économique, la dernière étant le critère général valable pour les faire situer dans la catégorie des villes.